

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЩЕРБАК АЛІНА МИХАЙЛІВНА

УДК [005.57:005.4] : 621 (477.54) (043.3)

**ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ
ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Лепейко Тетяна Іванівна,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, завідувач кафедри
менеджменту та бізнесу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гончар Вікторія Василівна,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний
університет», завідувач кафедри маркетингу та
бізнес-адміністрування;

кандидат економічних наук, доцент
Дячков Дмитро Володимирович,
Полтавська державна аграрна академія,
доцент кафедри менеджменту.

Захист відбудеться 21 листопада 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.055.01 у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

Автореферат розісланий 21 жовтня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Лебідь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На етапі розвитку глобальних економічних відносин адекватні зміни підприємства можлива, переважно, через інформацію та інформаційні процеси, що пояснює використання інформації в управлінні як головного чинника забезпечення конкурентних переваг для держави і для кожного окремого підприємства. Обслуговування інформаційних процесів управління потребує нових підходів та методів аналізу інформації, оптимізації напрямів зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків. Інформаційний процес стає якісно новим виробничим ресурсом, що сприяє підвищенню та нарощуванню обсягів виробництва інформаційних продуктів і знань, швидкому економічному зростанню при відносно низьких темпах зростання матеріального виробництва.

Останнім часом питання оцінювання інформаційних процесів в управлінні стали об'єктом підвищеної уваги, що відображає усвідомлення науковою спільнотою того факту, що сучасне промислове підприємство має істотні відмінності за цілями функціонування і методами їхнього досягнення і вимагає принципово інших методів управління. Зокрема, усі функції управління потребують прийняття рішень, для чого необхідна ефективна комунікація та обмін інформацією, реалізацію певних інформаційних процесів на усіх стадіях процесу управління (цілепокладання, планування, регулювання). Тобто, управління є одним із видів інтелектуальної праці, що вимагає ретельного спостереження за фактами, фіксування і зберігання даних, їх контролю та аналізу, вибору і прийняття управлінських рішень.

Так, поняття «інформація» знайшло своє різноаспектне відображення у працях Б. Валуєва, Л. Ващенко, О. Вовка, С. Голова, С. Дятлова, С. Івахненкова, Т. Леха, Т. Никитюка, О. Пушкаря, Т. Селищевої, П. Смоленюка, Г. Уманціва, О. Химченко, Д. Тапскотта, А. Ефимової, Д. Белла та ін. Обґрунтування необхідності використання інформаційного процесу в управлінні на основі теорії «інформаційного вибуху», яка є підґрунтям інформаційного управління підприємством, здійснено вченими Т. Умесао, Ю. Хаяші, Ю. Іто, Г. Армстронгом, Дж. Сондерсом, С. Салигою, С. Кулицьким, В. Максимовою. Особливості побудови та ефективного функціонування інформаційної системи як середовища формування та реалізації інформаційних процесів управління промисловим підприємством досліджені у працях Г. Титоренка, В. Діка, Н. Максимова, І. Вовчака, В. Пономаренка, Л. Мельника, Т. Лепейко, В. Гончар, С. Ільяшенка, В. Касьяненка, В. Гужви, Д. Дячкова, А. Постевої.

Однак при всьому різноманітті досліджень у даній галузі недостатньо вивченими залишаються окремі теоретико-методичні аспекти інформаційних процесів управління, які необхідні для підвищення ефективності функціонування та якості управління підприємством, а також розвитку його діяльності. Зокрема, вимагають уточнення питання, пов'язані з оцінюванням інформаційного процесу управління на основі не тільки технічних, якісних та безпекових показників, а й тих, що визначають їх результативність, що можуть бути покладені в основу критеріїв обґрунтованих управлінських рішень. Актуальність і невирішеність окреслених питань методичного та прикладного характеру зумовили вибір теми, визначили мету, завдання, об'єкт, предмет і логіку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темами: «Управління інвестиційною, інноваційною та логістичною діяльністю підприємства» (реєстраційний номер 0114U006413), у межах якої автором уточнено визначення інформаційних процесів управління промисловим підприємством й досліджено кількісні та якісні характеристики використання інформаційного процесу управління на промисловому підприємстві у межах проблеми управління інноваційною діяльністю; «Потенціал інноваційного розвитку традиційних секторів промисловості в контексті розвитку NBIC-технологій в Україні» (реєстраційний номер 0114U005235), де автором розроблено методичний підхід до оцінювання інформаційних процесів управління як елементу інноваційного розвитку традиційних секторів промисловості в контексті розвитку NBIC-технологій в Україні.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних аспектів оцінювання інформаційних процесів і розробці практичних рекомендацій щодо їх використання в управлінні промисловими підприємствами в умовах інформатизації економіки.

Для досягнення мети поставлено та вирішено низку завдань теоретичного та практичного спрямування:

визначити сутність поняття «інформаційний процес управління» промисловим підприємством, систематизувати та узагальнити його змістовні характеристики;

обґрунтувати показники оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством;

виявити основні тенденції та проблеми діяльності промислового комплексу та його складової машинобудування в Харківській області;

обґрунтувати вибір часткових показників оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством та здійснити оцінювання рівня їх забезпеченості;

розробити методичні рекомендації з формування набору сценаріїв розвитку діяльності промислового підприємства з урахуванням показників інформаційних процесів управління;

визначити фактори забезпечення результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством;

розробити методичний підхід до оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством на основі сценарного підходу.

Об'єкт дослідження – інформаційний процес управління промисловим підприємством.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і прикладних положень, методів та інструментарію оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою дисертації є фундаментальні положення економічної теорії та менеджменту. Для досягнення

визначеної мети в роботі було використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: абстрактно-логічний метод, системний підхід, методи аналізу і синтезу – для уточнення поняття інформаційного процесу управління, визначення його характеристик та системи показників оцінювання; фінансово-економічний і статистичний аналіз – для виявлення актуальних проблем управління підприємствами машинобудівної галузі; багатовимірний факторний аналіз – для обґрунтування системи показників кількісного оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством; сценарний підхід та імітаційне моделювання – для моделювання варіантів розвитку діяльності підприємства; метод експертних оцінок – для визначення показників результативності інформаційних процесів управління з урахуванням критеріїв якості інформації та їх значущості; метод кореляційно-регресійного аналізу та лінійного програмування – для визначення лімінальних значень показників розвитку діяльності підприємства; графічний – для візуалізації отриманих результатів.

Інформаційною базою дослідження стали закони та нормативні акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України та звітні дані промислових підприємств Харківської області, роботи зарубіжних і вітчизняних науковців з проблем стратегічного управління підприємством, періодичні видання, результати експертних опитувань, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в удосконаленні теоретичних положень і методичних підходів до оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством. Основні положення наукової новизни полягають у такому:

удосконалено:

сукупність показників оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством, особливістю якої є введення групи показників, які характеризують результативність інформаційних процесів управління у розрізі фінансової, трудової та виробничої сфер діяльності підприємства;

методичний підхід до оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством, який, на відміну від існуючих, побудовано на результатах розрахунку інтегрального показника стану трудової, виробничої та фінансової сфер діяльності промислового підприємства на основі сценарного підходу, що дозволить реалізувати превентивну функцію управління, спрямовану на нейтралізацію негативного впливу дестабілізуючих чинників на різних етапах розвитку діяльності підприємства;

методичні рекомендації з формування набору сценаріїв розвитку діяльності промислового підприємства які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на коригуванні рівнів-орієнтирів значень показників виробничої, трудової та фінансової сфер діяльності промислового підприємства, дотримання яких дозволить розробити обґрунтований набір альтернативних стратегій розвитку діяльності промислового підприємства;

дістали подальшого розвитку:

визначення поняття «інформаційний процес управління», яке, у порівнянні з наявними, ґрунтується на виділенні інформаційної складової, як одного з

найважливіших об'єктів управління в загальному алгоритмі формування, прийняття і реалізації інформаційного процесу;

методичний підхід до визначення факторів забезпечення результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством за рахунок вибору пріоритетних показників оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством залежно від сценарію розвитку його діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи доведені до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством та формування набору сценаріїв для вибору результативного інформаційного процесу управління промисловим підприємством. Обґрунтовані в дисертації теоретичні, методичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані власниками, та менеджерами промислових підприємств в процесі здійснення управлінської діяльності. Результати дисертаційної роботи впроваджено в діяльність ТОВ «Точні системи Ltd» (довідка № 23 від 29.11.2018 р.) та ПАТ «Турбоатом» (довідка № 279 від 24.10.2018 р.) де використано методичний підхід до оцінювання інформаційних процесів управління підприємств.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою роботою, всі результати якої одержані автором особисто та знайшли відображення в наукових публікаціях. Внесок автора у роботи, виконані у співавторстві, наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідалися автором та отримали позитивну оцінку на українських та міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн» (Дніпропетровськ, 20 листопада 2013 р.); «Менеджмент у ХХІ сторіччі: методологія і практика» (Полтава, 15 травня 2014 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 26-27 березня 2015 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 24-25 березня 2016 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 30-31 березня 2017 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 29-30 березня 2018 р.); Стан та перспектива розвитку фінансово-економічного потенціалу сучасних підприємств» (Дніпро, 23 серпня 2018 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 18-19 березня 2019 р.); «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця»: тези доповідей (Харків, 30-31 травня 2019 р.).

Публікації. Основні результати і висновки дисертації знайшли відображення в 16 наукових працях, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, у тому числі 4 статті в наукових періодичних виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, та 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави та 9 тез доповідей у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 7 ум.-друк. арк., особисто автору належить 6,2 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і 14 додатків на 43 сторінках. Дослідження викладено на 249 сторінках машинописного тексту, із них 167 (6,96 авт.арк.) сторінок основного тексту. Робота містить 25 рисунків, з яких 3 займають повні сторінки, 35 таблиць, з яких 2 займають 2 повні сторінки. Список використаних джерел налічує 333 позиції на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – «Теоретичні засади інформаційних процесів управління промисловим підприємством» – визначено сутність поняття «інформаційний процес управління промисловим підприємством» та його змістовні характеристики; обґрунтовано показники оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством.

Сучасне господарювання обумовлене безперервною інформатизацією та динамічністю змін зовнішнього середовища підприємств, включаючи промислові. Такі зміни постійно створюють як загрози, так і можливості для розвитку діяльності підприємства та його стабільного функціонування. Тому виникає потреба у здійсненні безперервного та якісного оцінювання управління, зокрема інформаційних процесів. Обґрунтовано потребу в інформації, а, отже, певних видах інформаційних процесів, та необхідність їх зміни залежно від кожної стадії процесу управління, від реалізації на кожній зі стадій конкретної управлінської функції (планування, організації, мотивації, контролю).

У результаті аналізу наукових джерел, практики роботи промислових підприємств запропоновано уточнене визначення поняття інформаційний процес управління, за яким він розуміється як сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на забезпечення обміну інформацією між підрозділами, внутрішнім та зовнішнім середовищем підприємства, що сприяє їх ефективній взаємодії, підвищенню якості управління та, в решті решт, зростанню результативності діяльності підприємства. Визначено місце інформаційних процесів управління в загальній інформаційній системі підприємства та доведено, що вона підпорядкована всім внутрішнім процесам підприємства, тому потребує координації процесів, пов'язаних з діяльністю для максимального забезпечення виконання поставлених задач в єдиному інформаційному полі.

Ґрунтуючись на проведеному аналізі наукових джерел щодо цілей інформаційних процесів та інформаційних процесів управління, виділення їх характерних рис, запропоновано сукупність показників, які оцінюють інформаційні процеси (рис. 1).

Аналіз поточної діяльності підприємства є підставою для виявлення необхідності майбутніх змін, а, отже, розробки та обґрунтування нових управлінських рішень.

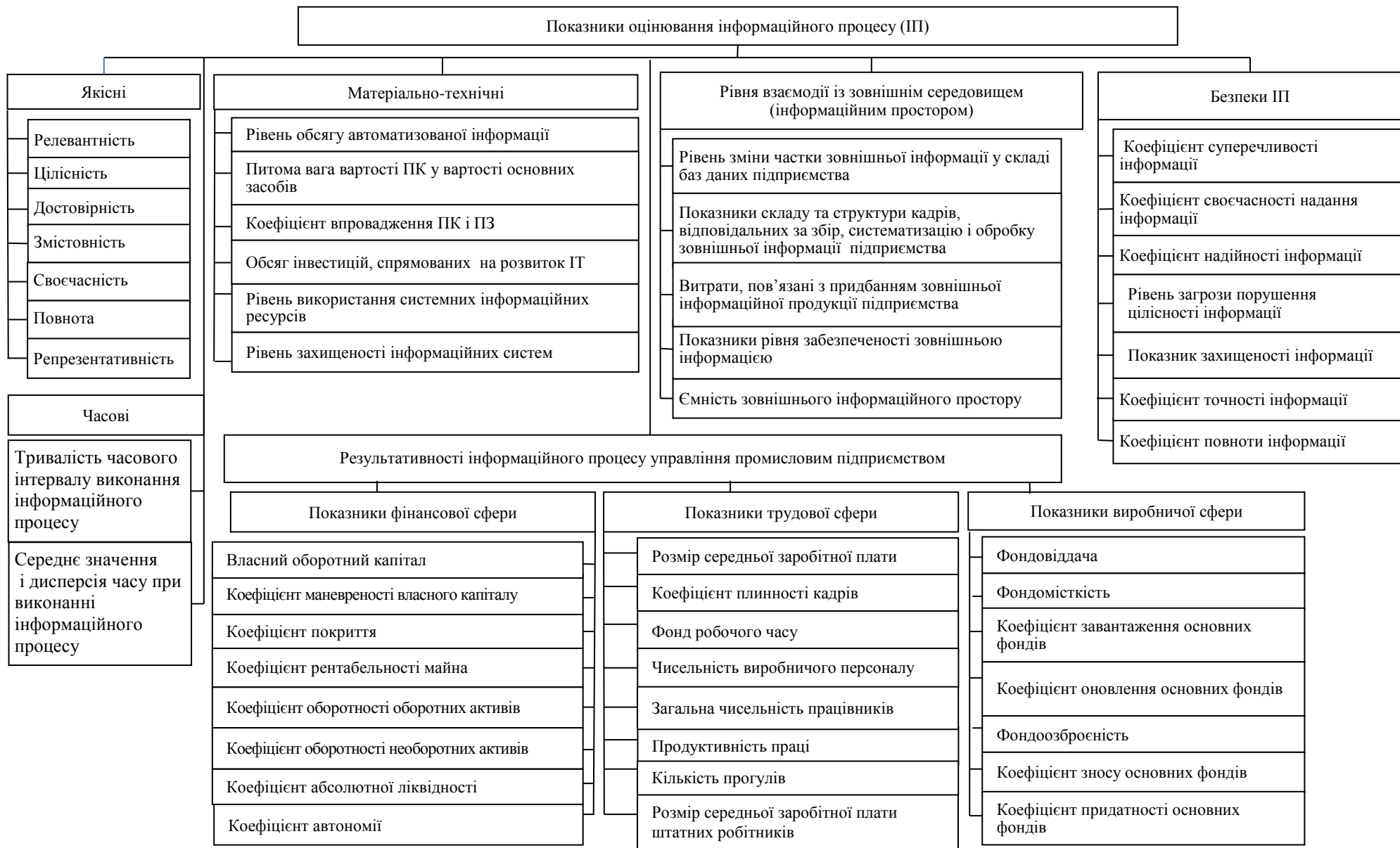

Рис. 1. Сукупність показників оцінювання інформаційного процесу (ІП) управління промисловим підприємством

Від того, наскільки якісною буде інформація, вироблена у процесі реалізації інформаційного процесу управління, значною мірою залежить ефективність майбутнього управлінського рішення. Таким чином, доповнення сукупності показників оцінювання інформаційного процесу групою показників результативності інформаційного процесу є цілком необхідним, адже надасть можливість перенести даний процес саме у площину управління.

У другому розділі – «Оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством» – виявлено основні тенденції діяльності промислового комплексу та його складової машинобудування в Харківській області; обґрунтовано вибір часткових показників оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством та здійснено оцінювання рівня їх забезпеченості.

Проведений аналіз основних показників діяльності промислових підприємств Харківської області (на прикладі машинобудівної галузі) виявив проблеми в управлінні їхньою діяльністю, які обумовлені неефективною реалізацією інформаційних процесів та недостатньо сприятливим впливом глобальних економічних, соціальних, політичних та інших факторів.

Машинобудування, як і його складові, мають рентабельність вище, ніж середня по промисловим підприємствам. Однак у 2015 р. через недостатнє отримання доходів від операційної діяльності підприємства даної галузі характеризуються негативною рентабельністю. Кризові явища економічного характеру, посилені політичними негараздами, виявилися занадто серйозними і викликали значні зміни в діяльності промислових підприємств. Виявлено, що підприємства машинобудування важко та довго реагують на зміни та є негнучкими до них, вони не в змозі стабільно функціонувати та адекватно конкурувати в сучасних умовах господарювання. Швидко реагувати на зміни можливо лише завдяки якісному інформаційному управлінню промислових підприємств, які становлять основу конкурентоспроможності економіки країни.

У роботі сформовано систему показників оцінювання результативності інформаційного процесу управління з метою визначення можливості та доцільності його використання в управлінні промисловим підприємством. Показники, розрахунок яких ґрунтується на внутрішніх джерелах інформації підприємства за даними управлінського та фінансового обліку, складають основу інформаційного процесу управління діяльністю промислового підприємства. Для проведення якісного аналізу їх доцільно об'єднати за предметною областю у показники трудової, виробничої та фінансової сфери.

З метою визначення показників оцінювання інформаційних процесів управління та, відповідно, можливості їх використання в управлінні підприємствами машинобудівної галузі Харківської області (ПАТ «Світло шахтаря», ДП завод «Електроважмаш», ПАТ «Завод Південкабель», ПАТ «Завод Фрунзе», ДП «УДЦ по експлуатації спеціалізованих вагонів», ПрАТ «Харківський підшипниковий завод», ТОВ «Лозівський ковальсько-механічний завод») було проведене експертне оцінювання, в якому взяло участь 10 експертів, які у межах дослідження обиралися за ознакою їх формального професійного статусу – посади, наукового ступеня, стажу роботи та професійних здобутків.

На основі значення відсотка дисперсії за показниками сформована система показників оцінювання результативності інформаційних процесів з метою визначення можливості їх використання в управлінському процесі промислового підприємства, яка повною мірою відображає такі якісні критерії інформації як достовірність, повнота, доречність та змістовність, та містить показники середньої заробітної плати (Т1), середньої заробітної плати штатних робітників (Т2), продуктивності праці (Т3), фонду робочого часу, за який нарахована заробітна плата штатним працівникам (Т4), показники фондівіддачі (В1), фондомісткості (В2), фондоозброєності (В3), коефіцієнти абсолютної ліквідності (Ф1), покриття (Ф2), автономії (Ф3). Кумулятивний відсоток дисперсії для обраних показників трудової сфери становить 0,77, для показників виробничої сфери – 0,70, для фінансових показників – 0,70. Значення відсотка дисперсії понад 0,7 свідчить про повноту вибірки для оцінювання результативності інформаційних процесів управління підприємства з метою досягнення стислості інформації. Достовірність проведеного експертного оцінювання на основі МАІ Т. Сааті підтверджується значеннями індексу узгодженості, який не перевищує нормативне значення 0,2, значеннями показника відношення узгодженості – не вище 0,1 та коефіцієнтом конкордації – 0,76.

У роботі розраховано інтегральний показник рівня забезпечення результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством (ЗРПУПП) методом таксономічного аналізу на основі часткових показників перелічених вище. Рівень ЗРПУПП дозволить зробити висновки щодо створення необхідних умов для оперативного прийняття раціональних рішень та здійснення ефективного управління. Отримані значення інтегральних показників ЗРПУПП представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Значення інтегральних показників рівня забезпечення результативності інформаційних процесів управління промисловими підприємствами Харківської області у 2013 – 2017 рр.

Підприємство	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
ПАТ «Світло Шахтаря»	0,6829	0,7019	0,6543	0,6250	0,6190
ДП «Завод «Електроважмаш»	0,6763	0,6540	0,7061	0,7285	0,7164
ПрАТ «Завод Південкабель»	0,6980	0,6211	0,6333	0,6034	0,5947
ПАТ «Завод ім. Фрунзе »	0,5927	0,5979	0,6298	0,6087	0,6073
ПрАТ «Харківський підшипниковий завод»	0,6235	0,6514	0,7039	0,6631	0,6029
ДП «УДЦ по експлуатації спеціалізованих вагонів»	0,6441	0,6540	0,6867	0,6542	0,6613
ТОВ «Лозівський ковальсько-механічний завод»	0,6229	0,6558	0,6365	0,6271	0,5722

З метою якісного трактування отриманої системи кількісних оцінок рівнів

ЗРПУПШ підприємств застосовано функцію бажаності. У результаті розрахунків сформовано інтервали значень функції бажаності по масиву вихідних даних (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала інтегрального показника рівня ЗРПУПШ

Якісна оцінка інтегрального показника	Інтервали значень кількісної оцінки інтегрального показника
Низький	[0;0,6)
Середній	[0,6 ; 0,7]
Високий	(0,7;1]

Відповідно до запропонованої шкали, найбільш забезпеченими інформацією серед досліджуваних підприємств машинобудування Харківського регіону у процесі вироблення та обґрунтування управлінських рішень виявилися ПАТ «Електроважмаш», ПАТ «Харківський підшипниковий завод» та ПАТ «Світло шахтаря».

У третьому розділі – «Удосконалення оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством» – визначено фактори забезпечення результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством; розроблено методичні рекомендації з формування набору сценаріїв діяльності розвитку промислового підприємства з урахуванням показників інформаційних процесів управління; розроблено методичний підхід до оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством на основі сценарного підходу.

Проведений аналіз проблематики оцінювання інформаційних процесів управління сучасним промисловим підприємством дозволив дійти висновку про доцільність використання сценарного підходу для підвищення ступеня обґрунтованості управлінських рішень, а, отже, якості процесу управління підприємством, що є запорукою його результативної діяльності.

Для розробки сценаріїв інформаційного процесу управління промисловим підприємством обґрунтовано використання когнітивного моделювання, яке підтримує реалізацію принципів сценарного підходу, забезпечуючи підвищення ступеня обґрунтованості управлінських рішень в умовах впливу зовнішнього середовища. Послідовність реалізації запропонованого підходу подано на рис. 2.

У результаті проведення експериментів з когнітивною моделлю реалізовано три сценарії розвитку діяльності промислового підприємства на підставі формування інформаційного процесу управління. Перший сценарій – «нейтральний», ґрунтується на припущенні, що всі показники інформаційного процесу управління підприємством будуть змінюватися відповідно до середнього темпу росту, тобто сила збурення, що подається на модель, відповідає середньому темпу приросту. Другий сценарій – «оптимістичний», ґрунтується на припущенні, що всі вихідні показники моделі будуть змінюватися відповідно до максимального темпу росту, тобто сила збурення, що подається на модель, відповідає максимальному темпу приросту.

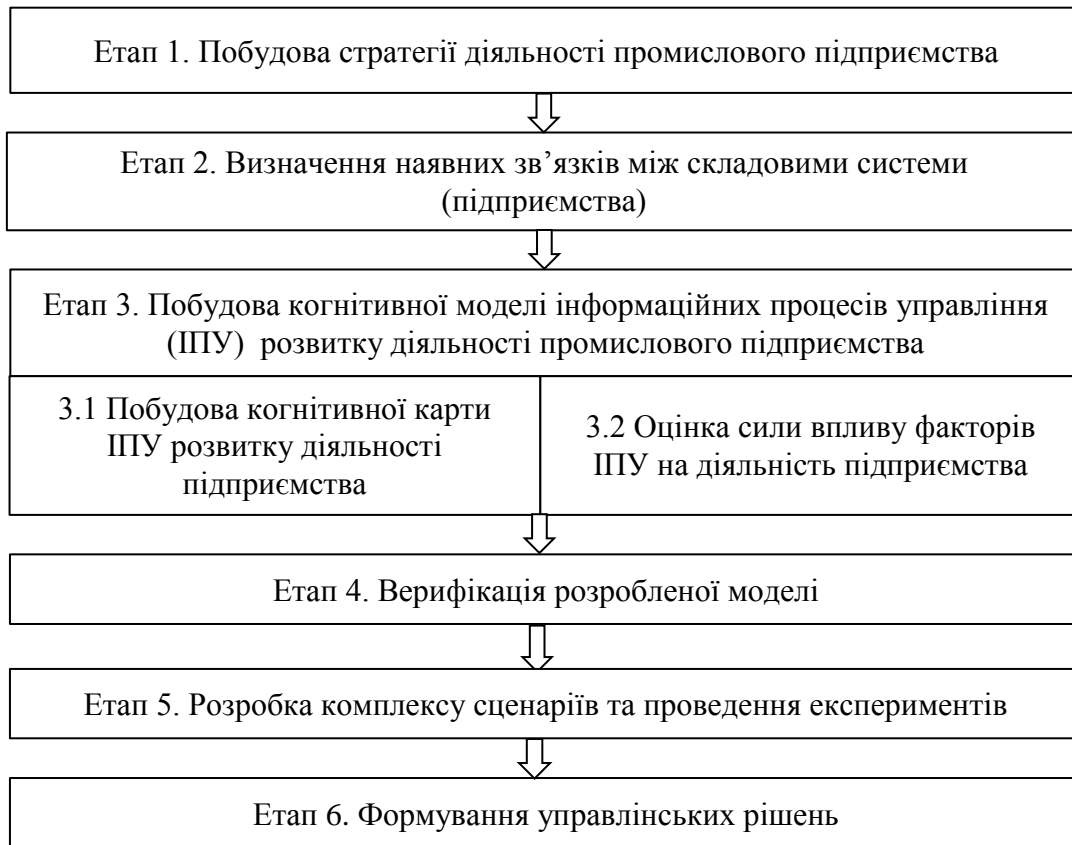

Рис. 2. Послідовність побудови сценаріїв інформаційного процесу управління промисловим підприємством на основі когнітивної карти

Третій, «песимістичний» сценарій, ґрунтується на припущенні, що всі вихідні показники моделі будуть змінюватися відповідно до мінімального темпу росту, тобто сила збурення, що подається на модель, відповідає мінімальному темпу приросту. Запропонований інструментарій оцінювання результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством на основі сценарного підходу надає можливість керівникам сучасних підприємств сформулювати альтернативні стратегії розвитку його діяльності з урахуванням показників інформаційного процесу управління.

У дисертації здійснено факторний аналіз інформаційного процесу управління промисловим підприємством за сценаріями економічного розвитку його діяльності (на прикладі промислових підприємств машинобудівної галузі Харківської області). Згідно з критерієм Кайзера, було відібрано по 3 фактори забезпечення результативності інформаційних процесів управління.

Групування факторів сценаріїв розвитку діяльності підприємства дає можливість заздалегідь спроектувати декілька підходів до організації майбутньої діяльності. При цьому враховуються і взаємно узгоджуються усі необхідні передумови і можливі зміни факторів впливу. Факторизація результатів реалізації певного сценарію становить підґрунтя для управлінської системи підприємства у процесі розробки ефективної стратегії його діяльності.

Обґрунтовано, що незалежно від сценарію розвитку діяльності підприємства

перелік факторів забезпечення результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством (на прикладі підприємств машинобудівної галузі) залишається незмінним: фактор ефективності використання засобів виробництва (Φ_1), фактор матеріального заохочення праці (Φ_2), фактор платоспроможності підприємства (Φ_3) (табл. 3).

Таблиця 3

Факторні навантаження показників забезпечення результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством за сценаріями розвитку діяльності

Фактор	Показники	Факторне навантаження
Песимістичний сценарій		
Фактор 1 – фактор ефективності використання засобів виробництва	Продуктивність праці	0,98
	Фондовіддача	0,74
	Фондомісткість	-0,86
	Фондоозброєність	0,79
Фактор 2 – фактор матеріального заохочення праці	Середня заробітна плата	0,82
	Середня заробітна плата штатних робітників	0,75
	Фонд робочого часу, за який нарахована заробітна плата штатним працівникам	0,88
Фактор 3 – фактор платоспроможності підприємства	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,84
	Коефіцієнт покриття	0,96
	Коефіцієнт автономії	0,87
Нейтральний сценарій		
Фактор 1 – фактор ефективності використання засобів виробництва	Продуктивність праці	0,94
	Фондовіддача	0,86
	Фондомісткість	-0,75
	Фондоозброєність	0,84
	Середня заробітна плата	0,86
Фактор 2 – фактор платоспроможності підприємства	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,75
	Коефіцієнт покриття	0,84
	Коефіцієнт автономії	0,89
Фактор 3 – фактор матеріального заохочення праці	Середня заробітна плата штатних робітників	0,84
	Фонд робочого часу, за який нарахована заробітна плата штатним працівникам	0,76
Оптимістичний сценарій		
Фактор 1 – фактор платоспроможності підприємства	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,92
	Коефіцієнт покриття	0,90
	Коефіцієнт автономії	0,83
	Фондовіддача	0,79
Фактор 2 – фактор ефективності використання засобів виробництва	Продуктивність праці	0,90
	Фондомісткість	-0,89
	Фондоозброєність	0,76
Фактор 3 – фактор матеріального заохочення праці	Середня заробітна плата	0,83
	Середня заробітна плата штатних робітників	0,91
	Фонд робочого часу, за який нарахована заробітна плата штатним працівникам	0,86

Дещо змінюється склад показників факторів, що формують їх пріоритетність (табл. 3). Залежно від сценарію розвитку змінюються пріоритети менеджменту підприємства. Так, за умови реалізації песимістичного та нейтрального сценаріїв розвиток діяльності підприємства можливий за рахунок підвищення ефективності використання засобів виробництва, таких як трудові ресурси і виробничі фонди. По мірі переходу від песимістичного до нейтрального сценарію зростає роль матеріальної складової ефективної системи управління – розміру заробітної плати. За умови розвитку підприємства за оптимальним сценарієм зростає пріоритетність фактору платоспроможності.

З метою забезпечення ефективності управління підприємствами визначено лімінальні рівні ключових показників результативності інформаційних процесів на підприємстві. Наукове та практичне значення отриманих лімінальних значень сценаріїв економічного розвитку підприємств машинобудівної галузі полягає в удосконаленні методичного підходу до оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством, який є підґрунтям підвищення ефективності стратегічного управління як запоруки стабільного та прогресивного функціонування (рис. 3).

Розроблений методичний підхід спрямований на визначення критичних рівнів показників, дотримання яких забезпечить підвищення результативності інформаційних процесів управління підприємством та передбачає керування не тільки поточним, а й перспективним станом підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання з подальшого розвитку теоретичних положень, методичного забезпечення і розроблення практичних рекомендацій щодо оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством. За результатами дослідження зроблено такі висновки.

1. На основі аналізу поняття інформації та інформаційного процесу запропоновано розширене та удосконалене визначення поняття «інформаційний процес управління», як сукупності взаємопов'язаних дій для забезпечення ефективного обміну інформацією між підрозділами, внутрішнім та зовнішнім середовищем підприємства, що сприяє підвищенню якості управління, зростанню результативності діяльності підприємства. Доведено, що найбільш важливими змістовними характеристиками є забезпечення, реалізація та оцінювання інформації (проміжної та підсумкової), отриманої в результаті дій суб'єктів управління, що формується під впливом суб'єктів управління, їх внутрішнього та зовнішнього середовища. З урахуванням цього визначено, що виділення інформаційної складової інформаційного процесу управління як одного з найважливіших об'єктів управління в загальному алгоритмі його формування, прийняття і реалізації; та сприятиме підвищенню ефективності та обґрунтованості рішень.

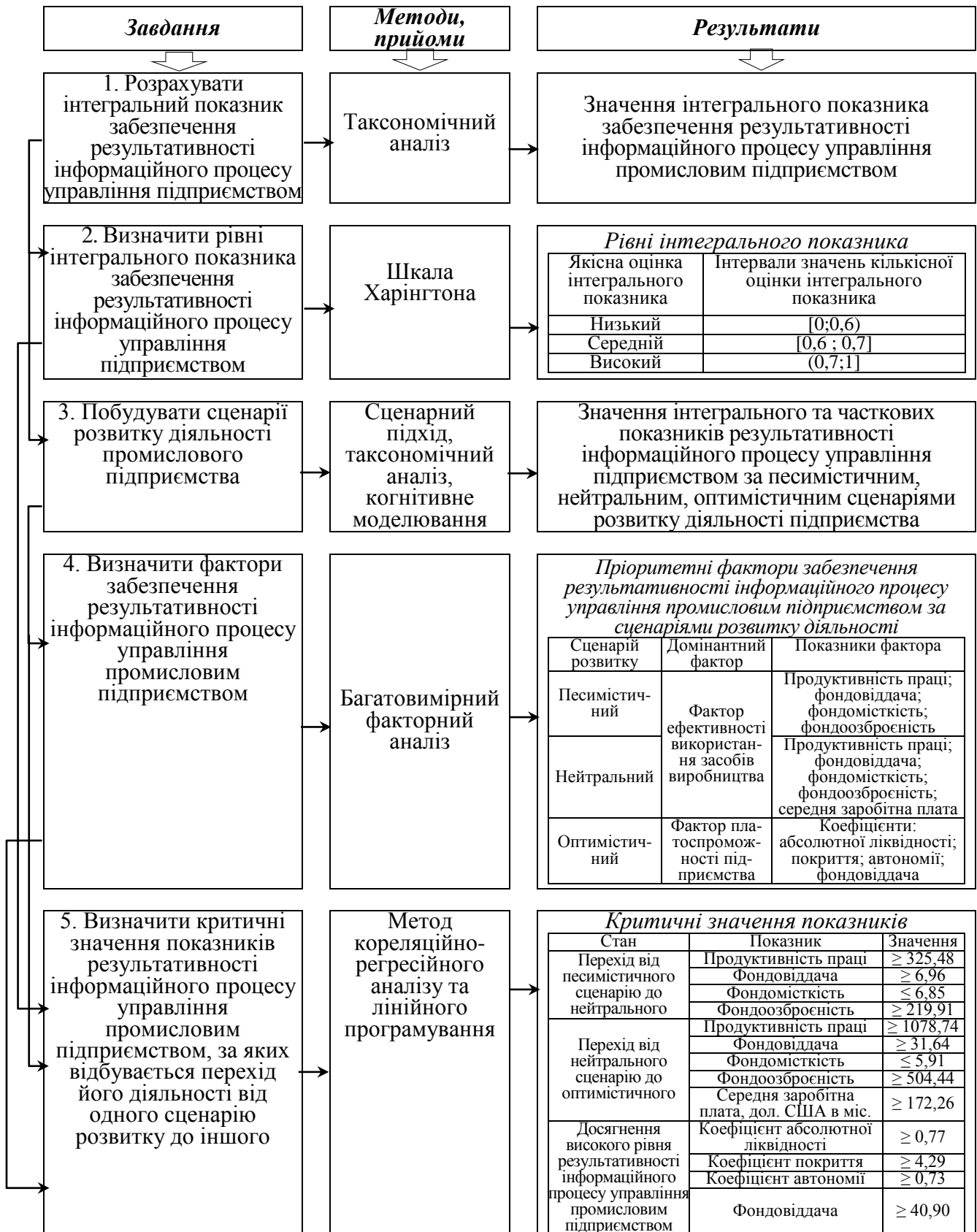

Рис. 3. Методичний підхід до оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством

2. Оцінювання інформаційних процесів управління передбачає використання сукупності показників і дає змогу всебічно проаналізувати та розглянути інформаційний процес управління. Запропонована сукупність показників оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством враховує всі аспекти та параметри інформаційних процесів не тільки за якісними, а й за кількісними критеріями, містить складову результативності, яка ґрунтується на економічних параметрах та дозволяє оцінити цілий комплекс індикаторів трудової, фінансової та виробничої сфер діяльності, що найповнішою мірою відображають стан підприємства.

3. У результаті аналізу діяльності машинобудівного комплексу України та Харківської області визначено основні тенденції його розвитку у контексті сучасної соціально-економічної ситуації, які свідчать про наявність диспропорцій у розвитку галузевої структури, її невідповідність пріоритетам розвитку національної економіки. У машинобудівному комплексі спостерігається зниження інноваційної активності підприємств, що призводить до зниження результативності управління та швидкості реагування на зовнішні зміни і, як результат, витіснення вітчизняних виробників з відповідних ринків. Проведений аналіз засвідчив необхідність більш глибокого аналізу різних сфер діяльності промислового підприємства.

4. Обґрунтування вибору часткових показників оцінювання результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством здійснено ґрунтуючись на розрахунку пріоритетів показників на основі синтезу методів експертного оцінювання: бальної оцінки та методу аналізу ієрархії за критеріями достовірності, змістовності, повноти та доречності інформаційного процесу. Такий підхід дозволяє виділити найбільш вагомі та інформативні показники діяльності підприємства. Розрахований інтегральний показник рівня забезпечення результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством надає можливість оцінити діяльність промислового підприємства з усіх важливих сторін для підвищення його результативності.

5. Розроблені у роботі методичні рекомендації з формування набору сценаріїв розвитку діяльності промислового підприємства з урахуванням показників інформаційних процесів управління промисловим підприємством на основі побудови сценаріїв управління промисловим підприємством дозволяють всебічно розглянути діяльність підприємства. Запропоновані та реалізовані у роботі рекомендації з оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством поєднують сценарний підхід та метод кореляційно-регресійного аналізу, та дозволяють визначити вплив інтегральних показників трудової, виробничої та фінансової сфери на показник забезпечення результативності інформаційних процесів управління за різних сценаріїв розвитку: песимістичного, нейтрального, оптимістичного.

6. Визначення факторів забезпечення результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством, домінуючих при різних сценаріях розвитку, є важливим етапом оцінювання діяльності підприємства. Так, на етапі песимістичного та нейтрального сценарію розвиток підприємства можливий за рахунок підвищення ефективності використання засобів виробництва, таких як

трудові ресурси і виробничі фонди. Під час переходу від песимістичного до нейтрального сценарію зростає роль матеріального заохочення – розміру заробітної плати. За умови розвитку підприємства за оптимістичним сценарієм зростає пріоритетність фактору платоспроможності. Виявлені домінантні фактори дають змогу здійснювати вплив на стан підприємства та нівелювати його чутливість до змін.

7. Розроблений методичний підхід до оцінювання результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством спрямований на визначення критичних рівнів показників, дотримання яких забезпечить підвищення результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством у разі послідовної реалізації його етапів. Реалізація запропонованого у роботі методичного підходу на основі визначення лімінальних значень показників дозволяє зробити перехід підприємства від песимістичного сценарію розвитку діяльності до нейтрального, від нейтрального – до оптимістичного, що надає можливість визначити цільові параметри розвитку підприємства залежно від поточного стану його діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Щербак А. М. Інформація та інформаційний процес в управлінні підприємством / А. М. Щербак // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2014. – Вип. 10, Т.1. – С. 195–202.
2. Щербак А. М. Інформаційні процеси в управлінні сучасним промисловим підприємством [Електронний ресурс] / А. М. Щербак // Інфраструктура ринку. – 2018. – №20. – С. 156–161. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.market-infr.od.ua/uk/20-2018>.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях

України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

3. Щербак А. М. Особливості інформаційного управління та інформаційних процесів на промисловому підприємстві / А. М. Щербак // Економіка розвитку. – 2014. – № 4 (72). – С. 121–124. (Index Copernicus).
4. Щербак А. М. Використання інформаційних процесів в управлінні промисловим підприємством / А. М. Щербак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – Ужгород: ДВНЗ «УНУ», 2018. – Вип. 21, Ч. 2. – С. 139–142. (Index Copernicus).
5. Лепейко Т. І. Формування системи показників оцінювання ефективності інформаційного процесу управління промисловим підприємством / Т. І. Лепейко, А. М. Щербак // Бізнес Інформ. – 2018. – № 11. – С. 161–167. (Index Copernicus). *Особистий внесок автора: сформовано система показників оцінювання ефективності інформаційного процесу управління промисловим підприємством.*
6. Лепейко Т. І. Визначення факторів забезпечення ефективності формування інформаційного процесу управління промисловим підприємством

/ Т. І. Лепейко, А. М. Щербак // Управління розвитком. – 2018. – № 4 (4). – С. 88–97. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок автора: розраховано фактори забезпечення ефективності формування інформаційного процесу управління промисловим підприємством.*

7. Shcherbak A. The investigation of indicators for evaluation the information process of management of industrial enterprise / A. Shcherbak // Journal of Education, Health and Sport. 2019. – Vol. 9, № 1. – P. 470–478. (eISSN 2391-8306. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3263816>).

Публікації за матеріалами конференцій

8. Щербак А. М. Эффективность использования информационного потенциала предприятия в условиях его устойчивого развития / А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн» (Дніпропетровськ, 20 листопада 2013 р.). – Дніпропетровськ: Швець В.Я., 2013. – С. 100–102.

9. Щербак А. М. Інформатизація управління організацією / А. М. Щербак // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент у XXI сторіччі: методологія і практика» (Полтава, 15 травня 2014 р.). – Полтава: Шевченко Р. В., 2014. – С. 213–215.

10. Щербак А. М. Інформаційні процеси управління промисловим підприємством / А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 26-27 березня 2015 р.). – Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. – С. 132–134.

11. Щербак А. М. Сценарний підхід в формуванні інформаційних процесів управління промисловим підприємством / А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 24-25 березня 2016 р.). – Х. : Вид-тво «НТМТ», 2016. – С. 101–103.

12. Щербак А. М. Побудова сценаріїв інформаційного забезпечення управління підприємством / А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 30-31 березня 2017 р.). – Х., 2017. – С. 90–92.

13. Щербак А. М. Сутність інформаційних процесів промислового підприємства / А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 29-30 березня 2018 р.). – Харків: ФОП Мезіна, 2018. – С. 88–90.

14. Щербак А. М. Інформаційна система як середовище формування та реалізації інформаційних процесів підприємства / А. М. Щербак // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Стан та перспектива розвитку фінансово-економічного потенціалу сучасних підприємств» (Дніпро, 23 серпня 2018 р.). – Дніпро: НО «Перспектива», 2018 – С. 76–79.

15. Щербак А. М. Розрахунок інтегрального показника забезпечення інформаційного процесу управління промисловим підприємством / А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми

управління підприємствами: теорія та практика» (Харків, 18-19 березня 2019 р.). – Харків: ФОП Панов А.М., 2019. – С. 97–99.

16. Щербак А.М. Період трансформаційних процесів в економіці для промислового підприємства / І. А. Грузіна, А. М. Щербак // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця»: тези доповідей (Харків, 30-31 травня 2019 р.). – Харків: ДІСА ПЛЮС, 2019. – С. 216–217. *Особистий внесок автора: полягає у дослідженні промислового підприємства, з виробничо-технічної, організаційної, соціальної, економічної, інформаційної. Екологічної, адміністративно-правової точок зору.*

АНОТАЦІЯ

Щербак А. М. Оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, Харків, 2019.

Дисертацію присвячено вирішенню актуального науково-практичного завдання щодо подальшого розвитку й удосконалення теоретичних положень і методичних підходів з оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством, що функціонує в умовах інформатизації, з урахуванням високого ступеню мінливості його зовнішнього та внутрішнього середовища.

У дисертації уточнено поняття інформаційного процесу управління промисловим підприємством та визначено прикладні аспекти та умови організації й функціонування інформаційної системи як середовища ефективного формування інформаційних процесів в управлінській діяльності промислового підприємства; обґрунтовано показники оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством; виявлено основні проблеми в управлінні підприємств машинобудівної галузі Харківської області; обґрунтовано вибір часткових показників оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством за сценаріями розвитку його діяльності із забезпеченням достовірності, змістовності, повноти та доречності; розроблено методичні рекомендації з формування набору сценаріїв розвитку діяльності промислового підприємства; визначено фактори забезпечення результативності інформаційного процесу управління промисловим підприємством. Розроблено методичний підхід до оцінювання результативності інформаційних процесів управління промисловим підприємством, який ґрунтується на коригуванні рівнів-орієнтирів значень показників виробничої, трудової та фінансової сфер промислового підприємства з метою забезпечення якісного розвитку його діяльності за обраними сценаріями.

Ключові слова: інформація, інформаційний процес, промислове підприємство, управління, інформаційна система, система показників, сценарний підхід.

SUMMARY

Shcherbak A.M. Estimation of informational processes in industrial enterprise management. – Qualifying scientific work on the right of the manuscript.

The thesis for Ph.D. in economics in the specialty 08.00.04 “Economics and Enterprise Management (according to the types of economic activity)” (08 – Economic sciences). – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2019.

The thesis is devoted to theoretical foundations deepening, theoretic and methodological principles substantiating in estimation of informational processes of industrial enterprise management. It also focuses on improving the practical recommendations on its use for Ukrainian industrial enterprise management in terms of international economic relations development. The essence of the concept "information" was clarified based on the analysis system, its content and the main characteristics. The essence of the notion "informational processes" was determined; and the informational processes classification was expanded with its features being revealed.

In the thesis, the scientific approaches' analysis in informational processes was made in order to determine their substance. In a consequence, they were grouped in link with the generic concept and their crucial characteristics. The informational processes were also defined in terms of providing an effective interaction among the company's structural elements and its external environment.

It was revealed that informational processes in industrial enterprise management as a set of interrelated activities aiming at an effective informational exchanging between the company's departments, its internal and external environment, contribute to the enterprise's performance growth, as well as a refusal of its current informational system. Objects of management in the general algorithm of its formation, acceptance, and implementation were determined as well.

In the thesis work, the essence of the concept 'informational processes in management' was analyzed, and its definition was formed on the informational components' selection basis, as one of the most crucial management objects. The indicators for the evaluation of informational processes in industrial enterprise management are presented in the paper.

Their main feature consists of the components characterising the effectiveness of the informational processes in management being offered according to the selected criteria.

On the basis of the main economic activity indicators analysis of machine-building enterprises in the Kharkiv region in 2014-2018, there were management problems revealed in informational processes disrupting. The informational systems' socio-economic features, application aspects, and conditions for its creation and operation were defined through the theoretical and practical experience consolidation of its usage in management. Subsequently, it can support the further formation and effective implementation of informational processes in industrial enterprise management.

The effectiveness estimation model was built to evaluate the informational processes in the industrial enterprise management. It differs from other existing models by basing on the synthetic value calculation, using the labour, productive, and financial

sphere indicators for it.

The integral indicator in providing the effectiveness rate for informational processes in industrial enterprise management was calculated. This indicator's degree helps to conclude on the conditions needed for immediate rational decisions making and effective managing.

The tools providing the effectiveness of informational processes in industrial enterprise management were grounded on using the scenario approach. Therefore, it provides an opportunity to model various scenarios of a company's development and support applying its preventive management aiming at the negative influence and destabilization factors neutralizing at different stages of an enterprise's existence.

In the thesis the methodical approach has been developed to increase the efficiency in the informational processes of industrial enterprise management.

It is based on an adjustment to the benchmark level in labour, productive, and financial spheres to ensure the qualitative development of an industrial enterprise in the selected scenario.

Keywords: information, informational process, management, industrial enterprise, informational system, system of indicators, scenario approach.

ЩЕРБАК АЛІНА МИХАЙЛІВНА

**ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ
ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 19.09.2019 р. Формат 60x90/16.
Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Папір офсетний. Друк різнограф.
Наклад 150 прим. Зам. № 307.

Надруковано в центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
Свідоцтво про держ. реєстрацію ю.о. А00 № 507350.
61003, Україна, м. Харків, пров. Соляниківський, 4.
Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96.